

BODA József

Az Osztrák-Magyar Monarchia felderítő szervezete

(DOI: 10.31626/HU-EISSN2530094X.II.TOM.037-064.p)

A z Osztrák-Magyar Monarchia felderítő szervezetének tevékenysége nem választható el, és nem érthető meg a HABSBERG-birodalom titkosszolgálati működésének bemutatása nélkül.

A szakirodalom HABSBERG-birodalomnak nevezi a HABSBERG-ház kezén levő államok összességét *I. Rudolf* német király XIII. századi uralkodásától kezdve egészen a dualista államforma, az Osztrák-Magyar Monarchiával befejeződően.

A HABSBERG-házat osztrák és spanyol ágakra oszthatjuk fel, melynek a XVI-XVII. századi elkülönülésének idejére vonatkozóan lehet külön dunai HABSBERG-birodalomról és spanyol HABSBERG-birodalomról beszélni. A dunai HABSBERG-birodalom örökös tartományai döntően (a mai Ausztria és Csehország területei) 1806-ig a Német-római Birodalom kötelékébe tartoztak, az „Osztrák Birodalmi Körzet” (*Österreichischer Reichskreis*) elnevezés alatt. 1815–1866 között a dunai HABSBERG-birodalom átmenetileg a Német Szövetség tagja volt.

A Habsburg-birodalom hírszerzése és a titkos információgyűjtés módszerét alkalmazó titkosrendőrség a XVIII. századtól a kiegyezésig

A HABSBERG-birodalom, a törökök európai megjelenésétől kezdve folyamatosan arra törekedett, hogy minél több információt szerezzen az Oszmán Birodalomról.

Az Oszmán Birodalom a XIII-XIV. században már jelentős hatalomnak számított. Folyamatosan nyomult előre Európában, először a Dardanellákat, majd a Balkánt, végül 1526 után Magyarország egy részét is elfoglalta. Mivel ekkorra a HABSBERG-birodalom és az Oszmán Birodalom már közvetlen szomszédok lettek, szükséges volt a hatékony hírszerzés megszervezésére.

A HABSBERGOK a XVI. században, 1593 után döntöttek úgy, hogy — a folyamatos tájékozódás elősegítése érdekében — állandó követséget nyitnak Konstantinápolyban. Ezt azért is tartották fontosnak, mert a 15 éves háború alatt számos csatát vesztek a felderítés elégtelensége folytán. Ehhez azonban megbízható emberekre volt szükség.

A szervezés nehezen haladt, míg 1602-ben végül a császár testvére levelet írt THURZÓ György kapitánynak, melyben megparancsolta neki, hogy szervezzen be megbízható informátorokat, akik majd Budán, Konstantinápolyban, Szófiában és Belgrádban gyűjtik a fontosabb híreket.¹

A Habsburg-birodalom katonai vezetői közül Joseph Wenzel RADEZKY tábornagy, az akkori idők egyik legjelentősebb hadvezére volt az első, aki háborús tapasztalatai alapján felismerte a titkos információgyűjtés fontosságát. Javaslat alapján a XIX. század elején Bécsben felállították a Nyilvántartó Alosztályt (*Evidenzhaltungs Abteilung*), ahová a Monarchia seregtestjeinek parancsnokságai jelentések formájában eljuttatták a megszerzett információikat.²

Az 1840-es évek elején a HABSBERG-birodalom akkori vezérkari főnöke, — Heinrich HESS altábornagy (korábban RADEZKY helyettese) — a Nyilvántartó Alosztályt véglegesen a vezérkar alárendeltségébe utalta, amely 1850-ben, mint Nyilvántartó Iroda (*Evidenzbureau*) már a vezérkar önálló osztályaként működött, fokozatosan kibővített központi létszámmal, és hatáskörrel.³

A HABSBERG-birodalomban ezekben az években rendszeresítették a katonai attasé, vagyis a katonai követségi szolgálatot is. A HABSBERG-birodalom katonai attaséi 1860 után már szinte minden nagyobb európai állam fővárosában tevékenykedtek. A külföldön megbízólevéllel ellátott diplomáciai képviselőkhöz, azaz követségekhez, konzulátusokhoz magasabb rangú, — a fogadó ország kultúráját ismerő, nyelvét jól beszélő — különös rátermettséggel és képzettséggel bíró vezérkari tiszteket osztottak be. Az attasék feladata volt az illető ország hadseregének megfigyelése és nyilvántartása.⁴

A neoabszolutizmus időszakában és azt megelőzően is a HABSBERG-birodalomban jól kiépített titkosrendőrség műkö-

dött, alkalmazva a titkos információgyűjtés ma is használt módszerei közül, a konspirált figyelést, a környezettanulmányozást és a levél ellenőrzést.⁵

Pozsonyban — a magyar országgyűlés székhelyén, 1825-1848 között — külön erre a célra szervezett országgyűlési titkosrendőrség végezte a titkos információgyűjtést.

Szemléletes példák találhatók erre TÁBORI Kornél 1921-ben publikált könyvében, amelyben a Bécsi Levéltárban folytatott kutatásai eredményét hozta nyilvánosságra.

„Magyarország történelmének megdöbbentő ismeretlen adatait találjuk meg azokban a jegyzőkönyvekben, amelyeket a kamarilla, vagy hivatalosan: *Staatskonferenz* ülésein vettek föl. A Monarchia sorsának legfőbb intézői ültek össze, hogy meghallgassák a diszkrét *notice*-okat. Ezek meg a sok száz kém és tisztviselő rosszvoltából – a Birodalom legsötétebb zugából is fölkívánt jelentések összefoglalása után – kerültek az államkonferencia elé. Magát az összefoglalást eleinte a kancellár, később a rendőrminiszter végezte és az első ülés, amelyen a *Central-Protocolle* készült, 1834 május elsején folyt le. Gróf REVICZKY Ádám, az adósságairól hírhedtté vált magyar kancellár tette a jelentést azokról a rendszabályokról, amelyeket gyorsan végre kell hajtani a fölvidéki *magyar megyékben*.”⁶

Az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szolgálata

Az Osztrák–Magyar Monarchia 1867 és 1918 között létező államszövetség volt Közép-Európában. Az államszövetséget a Magyar Királyság és az Osztrák Császárság alkotta, a társországok pedig közös ügyként igazgatták a külügy, hadügy és az ezekkel kapcsolatos pénzügyeket, amelyek az uralkodó irányítása alatt álltak.⁷ Az Osztrák-Magyar Monarchia az osztrák uralkodóház és a magyar uralkodó körök valamint a HABS-BURG-ház közötti a magyar és az osztrák országgyűlés által egyaránt megszavazott törvényekbe foglalt megegyezés nyomán jött létre, melyet *Ferenc József* magyar király és osztrák császár 1867. VII. 28-án szentesített.⁸

Az Osztrák-Magyar Monarchiának ugyan egyetlen hírszerző szervezete volt az Evidenzbüro, azonban mégis három mi-

nisztérium végzett titkos információgyűjtést. A hadügy alárendeltségében működő Evidenzbüron kívül, a külügyben — a nagykövetségeken és konzuli hivatalokban — és a két társország belügyminisztériumaiban is foglalkoztak hírszerzéssel.⁹

Az 1868-ban elfogadott — majd a dualizmus időszakában több ízben új törvényekkel gazdagított — véderőről szóló szabályozás volt hivatott az Osztrák-Magyar Monarchia egységes katonai szervezetének kialakítására és fejlesztésére. E törvények értelmében a Osztrák-Magyar Monarchia legfelsőbb hadura az uralkodó volt. Az Osztrák-Magyar Monarchia védereje a közös hadseregből, a haditengerészetből, továbbá a Magyar Királyságban a honvédségből és a népfelkelésből, az Osztrák Császárságban pedig a Landwehr-ből és a Landsturm-ből állt.

A legfelsőbb vezetés a Közös Hadügyminisztérium feladata volt. Az uralkodó — mint, legfelsőbb hadúr — a Közös Hadügyminisztériumot a Katonai Irodája által irányította és felügyelte.

A katonai vezetést a közös vezérkar látta el. Emellett mindkét országnak volt honvédelmi minisztériuma és főparancsnoksága is.¹⁰ A haderőn belül négy fegyvernemet hoztak létre: gyalogságot, lovasságot, tüzérséget és a műszaki csapatokat. Ekkor még a műszaki csapatokhoz tartozott a távíróezred, a későbbi rádiófelderítés elődszervezete. A különleges alakulatokhoz sorolták ebben az időben a légjáró csapatokat, a későbbi légierő elődjét.

A porosz háború szerencsétlen vége után a hírszerzőszolgálat jelentősége nagymértékben csökkent, s csupán az 1870-1871-es német - francia háború idején kezdett újból eredményesebben dolgozni.¹¹

A katonai hírszerzés tehát ezekben az években jórészt csakis a katonai attasék vállaira nehezedett, akik azonban sokszor még ilyen mostoha körülmények között is igen jó szolgálatokat tudtak teljesíteni. Az ő segítségükkel kapta meg például az Osztrák-Magyar Monarchia vezérkara az olasz mozgósítási utasítást és mindazokat az évi beszámoló jelentéseket, amelyeket az orosz hadügyminiszterek a hadsereg tagozódásáról és állapotáról a cárnak elé terjesztettek. Ez csakis úgy

volt lehetséges, hogy egy-két ügyes tisztnek sikerült szinte meghonosodnia az idegen államban, a nélkül, hogy gyanút keltett volna. Az illető, mint a katonai attasé vagy a követség irodavezetője, vagy beosztott közege, évek hosszú során ott lakott és mind szélesebb ismeretségi körei révén felbecsülhetetlen szolgálatokat tett.¹²

Az olaszországi nemzetiségi mozgalmakkal kapcsolatban, a 1870-es években az insbrucki katonai parancsnokság vezérkari irodájának külön feladata volt az olasz határszéli erődítmények nyilvántartása, amelyekről valóban kitűnő adatokat tudtak Bécsbe küldeni.

Az Evidenzbüro munkájának eredményességét jelzi, hogy már 1872-ben nyomtatott szabályzattal rendelkezett: Felderítő-szolgálati Utasítás („Anleitung zum Kundschaftsdienste”) címen. Az utasítás kiadásának céljaként az alábbiakat határozták meg: „Jelen »Felderítő-szolgálati utasítás«-nak nemcsak az a célja, hogy általánosságban terjessze a felderítő-szolgálattal kapcsolatos ismereteket és előremozdítsa azok megértését, hanem az is, hogy biztosítsa ezen szolgálat lehető legegységesebb gyakorlását a császári-királyi hadsereg-ben.”¹³

Az utasítás 25 fejezetben és 12 mellékletben foglalta össze mindazt, amit a kor színvonalán működő katonai hírszerző (felderítő) szolgálat célját, megszervezését, megtervezését, vezetését és végrehajtását. Részletesen kitér a felderítő tisztekkel szemben támasztott követelményekre, és taglalja kötelezettségeiket. Meghatározza a tábori hadsereg és hadtest szintű hírszerző törzs összetételét és feladatait.

Bosznia és Hercegovina megszállása (1878) alatt igen fontos feladat hárult a hadszíntérrel szomszédos államban tartózkodó katonai attaséokra.¹⁴

Ugyanebben az időben kezdett a vezérkar behatóbban foglalkozni az Oroszország elleni hírszerzéssel. Ezzel kapcsolatban különösen a kémelhárítás végrehajtása okozott sok fejtörést, mert az oroszok — a nagy pánszláv propaganda érdekében — már ebben az időben kezdték kémeikkel és ügynökeikkel elárasztani főleg a Keleti-Kárpátok vidékét.¹⁵

Szakember számára érthetetlen azonban, hogy a béke időszakban folytatandó hírszerzésre ekkor újból kevés figyelmet

fordítottak, pedig a legtöbb európai államban ebben az időben kezdtek bevezetni az általános hadkötelezettséget, tehát kétszeresen fontos lett volna már békében tájékozódni arról, hogy mozgósítás idején az illető állam haderejének tényleges létszáma mennyire fog megnövekedni. A negatív hozzáállás okát talán abban kereshetjük, hogy a dualista állam nem szívesen áldozott pénzt olyan szolgálatra, amelynek a nyilvánosság előtt nem igazán volt látszata.

Közben a vezérkar az Evidenzbüro — a széles látókörrel bíró katonai vezetőknek köszönhetően — mindjobban kibővült s abban már külön alosztályok alakultak az orosz, olasz és egyéb külföldi államok katonai életének megfigyelésére.¹⁶

Az oroszországi hírszerzés évről-évre fontosabbá vált, úgyhogy a 1880-as években a Közös Hadügyminisztérium külön erre a célra már évente több mint 60 000 forintot áldozott. Elkerülhetetlenül szükséges volt minden időben, hogy azok a tiszték, akik valamely idegen államba mentek hírszerzőszolgálatra, annak nyelvét is jól ismerjék. E végből 1890-ben sikerült a vezérkarnak elérnie, hogy évente két tisztet küldhetett Oroszországba, Kazanyba, az orosz nyelv elsajátítása végett, bár ez ellen az akkori orosz hadügyminiszter sokáig és hevesen tiltakozott.¹⁷

A XIX. század közepéig — amikor pedig a hírszerző szolgálat már magas fokra fejlődött — annak majdnem kizárólag katonai jellege volt. A hírek elsősorban a hadra kelt sereg parancsnokait, parancsnokságait érdekelték.

A magasabb külpolitikai, diplomáciai titkos információgyűjtés, pedig természetesen a külügyi tárca hivatalos szerveinek és azok titkos ügynökeinek feladata volt.

Ekkorra azonban már nyilvánvaló vált, hogy a hadsereg parancsnokságok sem elégedhetnek meg csupán azokkal a hírekkel, amiket az ellenséges hatalomról közvetlenül a háború kitörése előtt, vagy alatt szereznek. Felismerték, hogy nagyon fontos már a béke időszakában is megismerni a potenciális ellenfél gazdasági, hadi felkészültségét, politikai, földrajzi és egyéb körülményeit.

A Közös Hadügyminisztérium 1878-ban kezdett ezzel a témával alaposabban foglalkozni és február havában terve-

zetet nyújtott be jóváhagyásra az uralkodó Katonai Irodájának, amelyben vázolta, hogy mi módon lehetne a katonai hírszerzőszolgálatot a polgári hatóságok bevonásával még hatásosabbá tenni és ezeket a kérdéseket intézményesen rendezni.¹⁸

A tervezet a felderítés témakörét több oldalról vizsgálta. Idegen hatalmak katonai berendezéseinek ismerete már békeidőben is fontos információt jelentett, ezeket tehát állandóan meg kellett figyelni. Másrészt minden módon meg kellett akadályozni, hogy idegen hatalmak bepillantassanak a mi katonai viszonyainkba. Ez csak úgy volt lehetséges, ha a polgári közigazgatási hatóságok a hadvezetőséget támogatva, alárendelt közegeiket arra kötelezték, hogy meghatározott adatokat gyűjtsenek és azokat a haderő illetékeseivel közölik.

A polgári hatóságok szerepe e cél érdekében más volt békében, mint háborúban. Békében a külképviseleti hatóságok és konzulátusok, ha külön katonai szakértő vagy attasé nem volt hozzájuk beosztva, kötelesek voltak figyelmet fordítani az illető állam mindenféle katonai eseményére.

Meg kellett figyelniük az illető ország hangulatát is és esetenként felmerülő kósza hírekből kihámozni azt, amit megbízható adat gyanánt lehetett felhasználni. Mivel ezek a külképviseleti szervezetek állandóan az idegen állam területén tartózkodnak, módjuk volt az ottani katonai berendezéseket megismerni és minden változásukat nyilvántartani.

A hírszerzéssel foglalkozó központi intézményeknek sokszor nagy nehézséget jelentett megállapítani, hogy a kém-szolgálatra jelentkezők valóban megbízható munkát végeznek-e, nem kémkednek-e egyúttal az ellenség számára is, vagy pedig nem közönséges szélhámosok-e, akik pénzkeresés kedvéért hamis híreket koholnak és közölnek, így jóvátehetetlen károkat okozva.²⁰

A korabeli igazságszolgáltatás a rajtacsípett kémek iránt meglehetősen elnéző volt. Kémkedésért az 1890-es években az osztrák törvények szerint legfeljebb öt évi fegyház járt, a magyar törvények szerint csak börtönbüntetés. Katonai titkok elárulásának megtorlásáról az akkori törvénykönyvek még nem intézkedtek.

Az 1890-es évektől azután az Osztrák-Magyar Monarchia vezérkara is már ugyanolyan széleskörű és alapos intézkedésekkel szervezte meg külföldi hírszerző hálózatát és kémelhárító szolgálatát, mint a többi európai nagyhatalom.

Az I. világháború előtt, a katonai fejlesztésekkel párhuzamosan fejlesztették az Evidenzbürot, mint a hadviselés immár nélkülözhetetlen támaszát.

Hogy az orosz kémszervezet működése a háborút közvetlenül megelőző években milyen arányokat öltött, arra jellemző, hogy míg 1905-ben mindössze 300 kémgyanús egyént fogtak el az Osztrák-Magyar Monarchiában közülük pedig csupán 32-t ítélték el, addig 1913-ban 6000 kémgyanús esetben 560 letartóztatást foganatosítottak.

Egyes kutatók szerint a központi és az antant hatalmak által alkalmazott kémek száma mintegy 45 000 főre becsülhető.

Az új műszaki és technikai eszközök megjelenése szinte azonnal magával hozta azok alkalmazását a felderítés és hírszerzés területén. A vasút-, műúthálózat fejlődése, a távíró, a fényképezőgép, a távbeszélő, a szikratávíró, a robbanómotor, a léghajó és repülőgép megjelenése, a fegyverek tökéletesítése nagy hatást gyakorolt a felderítésre és, a titkos információgyűjtés technikai fejlődésére egyaránt.

A technikai fejlődés természetesen jelen volt az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregében is. 1896-tól a Tollnba telepített központi távíró iskolán képezték a különböző helyekről odavezényelt katonákat. A távírárszok felszerelése a Morse-rendszerű író-, adó-vevő készülékekből állott. Az 1877 és 1892 mintájú tábori távíró készülékek az első világháború végéig rendszerben álltak.

Ebben az időben már gondot fordítottak a rádióhíradások rejtjelzésére is. Az Osztrák-Magyar Monarchia haderejében az 1912-ben kiadott „Háromjegyű rejtjelkulcs” biztosította a három nyelven érthető titkosírást. A táviratok nyelvezetét a távirat elején feltüntetett betűkkel kellett jelezni: d betű = német, m betű = magyar, h betű = horvát. A kódok féltve őrzött, szigorúan titkos eszközök voltak.²¹

Az Osztrák-Magyar Monarchia légiáró csapatai megszerzésére kezdetben légballonos megfigyelő csapatként került sor 1893-ban.

1912-ben, az Osztrák-Magyar Monarchia légi erejét át-szervezték mivel a régi megfigyelő ballonok, már nem feleltek meg a korszerű hadviselés követelményeinek, ezért új és modern haditechnikai eszközöket szereztek be. Az Osztrák-Magyar Monarchia légiáró csapatai egy kormányozható lég-hajóval, 10 megfigyelő ballonnal, 39 repülőgéppel és 85 képzett pilótával kezdték el a háborút.²²

A kiegyezést követően megszűnt a birodalmi Rendőrnisztérium, és a korábbi Legfelsőbb Rendőr Hatóság magyarországi információs hálózatát, valamint a velük foglalkozó központi egységet a Közös Külügyminisztériumhoz csatolták. A továbbiakban a külügyminiszter elnöki osztálya volt hivatott az informatori hálózat, a hazai és a külföldi sajtó befolyásolására hivatott személyek irányítására és a költségvetés kezelésére. Az osztályon belül a 2. ügyosztály foglalkozott az állambiztonsági ügyekkel, a 3. pedig a sajtóval. A Közös Külügyminisztérium rejtjelző és fordító osztálya végezte a postai forgalom titkos ellenőrzésének irányítását.

Ez, a talán rendhagyó feladat leosztás annak tudható be, hogy az 1948-1849-es forradalmak után a HABSBURG-birodalom kiterjedt államrendőrségi tevékenységet folytatott a magyar és az olasz emigránsok körében. Az osztrák diplomáciai képviseltek mellett titkos kirendeltségek ügynökségek működtek szerte Európában és az amerikai földrészen is.

A legnagyobb változás pedig az volt, hogy a belföldi rendőri és a külföldi diplomáciai jellegű titkos információgyűjtés is a Közös Külügyminisztérium irányítása alatt működött. 1872-től Informationsbüro néven.²³

Nem lenne teljes a kép, ha nem térnénk ki, gróf ANDRÁSSY Gyula²⁴ közös külügyminiszter által a sajtó és az államrendőrségi információszolgálat területén végre-hajtott mélyreható változtatásokra. A sajtó súlyponti feladatainak átrendezését a megváltozott hatalmi feltételek és az új miniszter parlamentáris politikai háttéréből, egyéni habitusából következett. Az államrendőrségi információs tevékenységet pedig

teljesen elhibázottnak vélte. Saját maga választotta ki azokat a kulcsfontosságú személyeket, akiket a rendelkezési alaplól fizetett legbizalmasabb kül- és belpolitikai céljai elérése érdekében.²⁵

A Magyar Királyi Belügyminisztérium tevékenysége a titkos információgyűjtés terén

1867 tavaszán az állami rendőri hatóságok felosztatásával párhuzamosan a rendőri ügyek bécsi vezetői megtették az első lépéseket az új körülményekhez való alkalmazkodásra. Utasították ugyan a magyarországi rendőrigazgatókat, hogy szakítsák meg a kapcsolatot valamennyi konfidensükkel, de már előtte felmérték, kiket lenne érdemes központi levelezőként megtartani. Így azután legbefolyásosabb ügynökeiket sikeresen meg tudták védeni a lelepleződéstől, sőt tovább is igénybe vehették szolgálataikat.

A kormányzati pozícióba került magyar konzervatívok (1860), — majd a kiegyezést követően — a liberálisok (1867) is nem tettek erőfeszítéseket a korábbi informátori rendszer „leleplezésére”, az új hatalmi elitek sokkal inkább a múlt nyomainak eltüntetését vélték érdekükben állónak, mint a konfrontáció politikáját a bécsi birodalmi központtal. Ehelyett igen hamar, 1867 tavaszától kezdve zökkenőmentes információcsere és együttműködés alakult ki a két birodalmi fél rendőri ügyekért felelős vezetői között.²⁶

A Magyar Királyságnak az Osztrák-Magyar Monarchia külső határaival egybe eső szakaszain — ahol útlevél és vámkötelezettség állt fenn — az őrzést,²⁷ beleértve a nyílt és titkos információgyűjtést, a Magyar Királyi Határrendőrség²⁸ és a Magyar Királyi Csendőrség²⁹ látta el a Magyar Királyi pénzügyőrséggel karöltve.³⁰ A csendőrség és a rendőrség végezte a felderítő munkát a határ térségében. A megszerzett információkat — a területileg illetékes hadtest parancsnokságok vezérkari osztályainak felderítő főállomásain keresztül — továbbították az Evidenzüro számára.³¹

I. Ferenc József 1867. II. 20-án, — a többi miniszterrel együtt — báró WENCKHEIM Bélát nevezte ki a belügyi tárca

élé-re.³² Formálisan a miniszterek 1867. III. 10-én jelentették be a kormányzás átvételét.

Hazánkban, ebben az időben állami, és önkormányzati rendőrségek működtek. Az állami rendőrséget a fővárosi rendőrség, a Magyar Királyi Határrendőrség és a Fiumei Állami Rendőrség alkották.³³ Az állami rendőrségeket a Magyar Királyi Belügyminisztérium többször átszervezett és átkeresztelt rendőri ügyosztálya irányította. Az első állami (belügyminiszteri) irányítású rendőrség 1873. XII. 15-én alakult meg, amikor a belügyminiszternek a fővárosi rendőrség átadásáról szóló leiratát Budapest város közgyűlése elfogadta. Első főkapitánya THAISZ Elek volt.³⁴

1878-ban pedig megszületett az európai hírnévre is szert tett magyar Büntetőtörvénykönyv, amelyet alkotója, CSEMEGI Károly után „Csemegi-kódex” néven vált közismertté.³⁵

A főváros rendőrsége a megalakulása utáni években két testületben működött, a tisztviselőiben és az őrszemélyzetiben. A főváros növekedésével és fejlődésével azonban felmerült az igény a titkos információgyűjtésre és a hatékony felderítő és megfigyelői szervezet (detektívtestület) létrehozására. *„A bűnügyi rendészeti szolgálat terén bekövetkezett kiváló fontosságú átalakulás legelső alapja ugyanis Tisza Kálmán belügyminiszternek az 1885. évi december 4-én 4786 eln. 85. szám alatt kelt rendeletében van letéve, a melyben foglalt felhatalmazás alapján Török János főkapitány december 8-án 11.206. fk. Eln. 85. szám alatt 28 ideiglenes detektívet nevezett ki.”*³⁶

1886. I. 1-én kezdhette meg munkáját tehát, a detektívtestület, amelyet a magyar bűnügyi hírszerzés elődjének tekinthetünk. A testület speciális felderítésre, figyelésre, elfogásra szakosodott, civil ruhás, nyomozókból állt.³⁷

A dualizmus kori magyar postaellenőrzés talán legfontosabb jellemzője az volt, hogy nem működött cenzúra. A bűnvádi eljárásról szóló utasítás 197-198-as §-a kimondta, hogy *„Leveleket, táv-iratokat a rendőri közeg hatósági utasítás nélkül soha se foglalhat le. Másnak szóló zárt levelet, vagy postai küldeményt, bármiképpen jöjjenek is azok kezébe, soha nem bonthat fel.”*³⁸

Cenzúra bevezetésére a mozgósítás, illetve a háború idején került sor, egységesen az Osztrák-Magyar Monarchia mindkét társországra kiterjedően.

A kiegyezés a magyarországi csendőrségek életében is komoly változást hozott. Erdélyben és Horvátországban a csendőrség tovább folytatta tevékenységét, azzal a változással, hogy az ezredeket átnevezték. Az erdélyiből lett a 10. sz. országos csendőrparancsnokság, a horvátországiból pedig a 8. számú. Ettől az időponttól már nemcsak a közös hadügy-miniszter alárendeltségébe tartoztak, mert például a tisztek kinevezéséhez a magyar, illetve a horvát kormány jóváhagyása is szükséges volt. A közbiztonsággal kapcsolatos minden döntés a két társország kormányának a kompetenciájába tartozott. Viszont a két csendőr-parancsnokság továbbra is a közös hadsereg részét képezte, és a vezénylési nyelv a német maradt 1876-ig. 1876-ban mindkét csendőr ezredet — a közös hadügyminisztériummal való többszöri egyeztetés nyomán — kivonták a közös haderő kötelékéből és a magyar kormány felügyelete alá helyezték a kiegyezési törvényben foglaltak szellemiségének megfelelően.³⁹

Az 1881-ben létrehozott Magyar Királyi Csendőrség alapvetően a vidék közrendjének biztosításáért volt felelős.⁴⁰ A testület önálló nyomozó szervezettel az első világháború befejezéséig nem rendelkezett. A statisztikák szerint a csendőrség — a megalakulás éveinek a kivételével — az első világháborúig 90 % körüli felderítési eredményeket ért el.⁴¹

Az ország külső határainak őrzésében a Magyar Királyi Csendőrség 1891-től vett részt. A határszéli csendőrség — amely a Magyar Királyi Csendőrség szakszolgálati ágaként működött — számára 1912-ben kiadott utasítás már részletesen szabályozta az állam biztonságával kapcsolatos információgyűjtés nyílt és titkos feladatait:

„ . . . a / A határon átkelők figyelemmel kísérése, a határ mentén felmerülő - államrendészeti szempontból fontosabb - mozzanatokról és eseményekről tájékoztatás szerzése és az észleltekről az illetékes hatósággal való közlése;

b./ Államellenes nyomtatványok becsempészésének megakadályozása, és feljelentése; c./ Idegen politikai ügynökök megfigyelése;

d./ Külföldiek bejelentésére és lakhatására vonatkozó szabályok végrehajtásának ellenőrzése az 1912. évi 48 999/V-a. és az 58 320/V-a.sz. belügyminiszteri rendeletben meghatározott mérvben;

e./ A kémkedés megakadályozása, esetleg a kémek elfogása és az illetékes hatóságoknak való átadása; . . .”⁴²

A határszéli csendőrség tevékenysége során a zöldhatár őrizete mellett működési területén ellátta a klasszikus csendőri teendőket is. A csendőrségi szolgálat ellátásának speciális részét képezte az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetével való együttműködés, illetve a háború időszakára tervezett katonai határőrizetben való részvétel. A határszéli csendőrség az önállóan végzett felderítő jellegű munkája mellett, az Osztrák-Magyar Monarchia felderítő szervezetével, a Evidenzbüro-val közösen is hajtott végre hírszerzői feladatokat. A magyar belügyminiszter hozzájárulásával az egyes csendőr kerület-parancsnokságokon is létrehozhattak hírszerzői mellékállomásokat. Az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző tevékenységét természetesen a teljes Magyar Királyi Csendőrségnek támogatnia kellett, de legkiterjedtebb és konkrét formában ez a határszéli csendőrségnél jelentkezett. A csendőrség többi szervezeténél sokkal általánosabb jelleget öltött a hírszerzők munkájának segítése.⁴³

Az Osztrák-Magyar Monarchia felderítése és hírszerzése az I. világháború idején

Az Osztrák-Magyar Monarchia katonai felderítésének alapját a szárazföldi csapatok és az úgynevezett „légjáró csapatok” képezték.

A szárazföldi csapatoknál ebben az időben a felderítési feladatokat alapvetően a lovasság látta el. Háború esetén a közel- és távolfelderítést a lovas hadosztályok végezték. Ehhez hadosztályonként 3-5 felderítő osztagot alkalmaztak. A felderítő osztagok ereje 1-3 lovas század lehetett, megerősítve géppuskás, utász és tüzér szakasszal. Az osztag az ellenség és

a terep felderítésére felderítő járőröket (10- 15 lovas) küldött ki. Az osztagokon és járőrökön kívül tisztii járőrök és csendőr járőrök igyekeztek még pontosítani az adatokat, és új információkat gyűjteni.⁴⁴

Az állásháború kialakulása magával vonta a katonai felderítés módszereinek változását is. Új felderítő alakulatok jöttek létre, mint az árokmegfigyelők, gyalogsági és tüzér megfigyelők, tüzér hang- és fénymérők, távfényképezők, távbeszélő lehallgatók, a magasabb parancsnokságokon pedig hírszerző szaktiszteket alkalmaztak.⁴⁵

Megnőtt a figyelés jelentősége. A figyelés hatékonyságának növelésére figyelő őrsöket alkalmaztak, melyek 2-3 főből álltak és optikai eszközök alkalmazásával folyamatosan figyelték az ellenség tevékenységét. Figyelési célra kötött léggömböket is széleskörűen alkalmaztak.

Felderítő járőröket általában a gyalog hadosztályok és dandárok alkalmaztak, az ellenség állásainak felderítésére, és fogolyszerzés céljából.

A támadólagos felderítés módszere a vállalkozás volt, melyet 2-3 szakasz erőben hajtottak végre. A vállalkozásokat elsősorban fogolyjítés céljából szervezték.

A felderítési adatok forrásai közül fontos megemlíteni a hadifoglyokat, hiszen a legidőszerűbb és legpontosabb adatokat ők szolgáltatták a katonai vezetés számára.⁴⁶

A háború során széleskörűen alkalmazásra kerültek a különböző technikai eszközök is. A telefonok megjelenésével egy időben jelentkezett az igény az azokon folytatott beszélgetések megismerésére. A katonai alakulatok az össze-kötöttés fenntartására – főleg az állásháború időszakában – a tábori távbeszélő hálózatot alkalmazták. Megjelentek tehát a távbeszélő lehallgató őrsök, amelyek az ellenség mélységében, a két állomás közötti vezetékeket „csapolták” meg, és így szereztek információt.⁴⁷

A szikratávíró volt a katonai hírközlés talán legfontosabb eszköze, gyorsasága és megbízhatósága miatt. Az adásokat viszont rejtjelezni kellett, hiszen azokat az ellenség képes volt lehallgatni. A kódok megfejtése különleges képességet igényelt, ezért megalakultak a hadseregek rejtjelző és kódfejtő

szervezetei. Az Osztrák-Magyar Monarchia olyan kiváló szakemberekkel büszkélkedhetett ezen a területen, mint POKORNY Hermann későbbi vezérezredes, aki maradandót alkotott a rádiófelderítésben. Kiváló nyelvérzékkel rendelkezett, gyermekkorában csehül és latinul kellett megtanulnia, majd elsajátított több nyelvet is felnőttként, melyeket jól kamatoztatott katonai pályája során. Kiemelkedett a szláv nyelvtudási képességével, hiszen oroszul, lengyelül és bolgárul is kiválóan tudott. Az első világháborúban különböző, elsősorban rádió felderítő beosztásokban tevékenykedett. Az Osztrák-Magyar Monarchia rádiólehallgatásai az ő általa kifejlesztett rendszert követték, melyet a háború végére az egész arcvonalra kiterjesztettek. Részt vett 1917-ben a Breszt-Litovski béketárgyalásokon, ahol az osztrák–magyar delegáció tagja volt.⁴⁸

POKORNY Hermann első világháborús karrierjének csúcsa volt, amikor az általa vezetett rejtjelfejtő részleg 53 elfogott távirat megfejtése eredményeként a központi hatalmak hadereje 1915. VIII. 25-én elfoglalták Breszt - Litovszk városát.⁴⁹

Az ismert kriptográfus, David KAHN szerint az első világháború előtt két ország hadereje készült fel a kriptográfiai kihívásokra: Franciaország és az Osztrák-Magyar Monarchia védereje. Ez utóbbi személyi állományába tartozó Andreas FIGL százados lett az első ilyen szervezet vezetője 1911-ben.⁵⁰

Szintén az állásháború kialakulásához köthető a postagalambok széles körű alkalmazása, az átszököttek részletes kikérdezése, a zsákmányolt okmányok, térképek körültekintő tanulmányozása.

A léghajók és repülőgépek katonai alkalmazása hatalmas lehetőséget biztosított az ellenséges csapatok, csapatmozgások viszonylag nagy mélységű felderítésére, megfigyelésére és légi felvételek készítésére.

Azonban a háború kitörésekor a repülés, a repülőtechnika még a kísérletezés korát élte. A mozgósítás időszakában az antant hozzávetőlegesen 400, a központi hatalmak pedig 260 repülőgépet volt képes kiállítani.⁵¹ Az Osztrák-Magyar Monarchia repülőgépei és a repülés szervezettsége is korszerűtlen volt, nem felelt meg a kor követelményeinek. A repülőgépek alkalmazásának elvei sem voltak kimunkálva. A rendel-

kezésre álló különböző típusú gépeket minden feladatra — felderítés, légi harc, bombázás — együttesen alkalmazták. Mozgósításkor hét tábori repülőszázadot állítottak fel. Egy-egy század személyi állománya 8 fő tisztből, 15 fő altisztből és 89 fő legénységi állományú katonából állt. Technikai felszereltségük századonként 6 repülőgépből, 1 személygépkocsiból, 2 segély gépkocsiból, 1 tehergépkocsiból, valamint 90 hámos lóból állt.⁵²

A repülőgép megfigyelő pilótája szabad szemmel, esetleg távcsővel végezte a felderítést, figyelte meg az ellenséges csoportosítások elhelyezkedését, mozgását, és a terepet. A megfigyelőtiszt általában vázlatot, vagy a kor színvonalának megfelelő eszközzel fényképeket készített. Legtöbbször a bevetések után személyesen jelentette a felderítetteket.

Természetesen az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészete is rendelkezett felderítésre alkalmas repülőgépekkel. A hidrolánok elsődleges feladata az ellenséges partvidék, és az ellenséges hajók felderítése volt. Hatékonyan segítettek például a hadihajók eredményes alkalmazását az otrantói tengeri csatában, ahol az egyik gép 1917. V. 15 -én a Novara, a Hegoland és a Saicha cirkálók részére végzett eredményes felderítést, továbbá a Balaton és a Csepel torpedórombolók támadását segítette elő bombázással.⁵³

A háború során léghajókat és ballonokat is alkalmaztak légi felderítésre, azonban azok lassúnak és nagyon sérülékenynek bizonyultak. Az egyik, talán legismertebb I. világháborús parancsnok POPPE Kornél „légjáró alezredes” volt, aki mint egy ballonmegfigyelő század-parancsnok tevékenykedett és, hogy beosztottainak bemutassa az újonnan rendszeresített mentőernyő biztonságos voltát, 1918. I. 16.-án, elsőként hajtott végre vele ejtőernyős ugrást.⁵⁴

Megállapítható, hogy a pilóták és a megfigyelők minden hősiessége ellenére az Osztrák-Magyar Monarchia légi felderítése állandó gondokkal küszködött. A légjáró csapatok elavult technikával rendelkeztek és a géppark pótlása is komoly gondot jelentett. Kevés volt a kiképzett pilóták és elsősorban a megfigyelők száma, valamint képzettségi szintjük is sok kívánni valót hagyott maga után.

Az első világháború katonai felderítéssel kapcsolatos tapasztalatainak összegzésekor megállapíthatjuk, hogy mind eszközrendszerében, mind személyi állományában, és módszereiben sokat változott, fejlődött. A megszerzett felderítési adatok a parancsnokságok számára nélkülözhetetlenek voltak.

Az Osztrák-Magyar Monarchia szakmai tapasztalatait és hagyományait követve — a dualizmuskori felderítők aktív közreműködésével — jött létre az I. világháború után az új magyar felderítés.

Az önálló magyar hírszerzést, a Vkf-2. felépítését — az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének vezérkarához igazodva — 1920-ban alakította ki első vezetője, STOJAKOVICS (SZTÓJAY) Döme ezredes.⁵⁵ A trianoni békediktátum megtiltotta hazánk számára vezérkar létrehozását, ezért ez a szervezet 1938-ig, a fegyverkezési egyenjogúság bevezetéséig, mint a Honvédelmi Minisztérium VI. katonai főcsoportja létezett, s ezen belül működött a VI-2. osztály, melynek feladata volt a szélsőjobb és a szélsőbal mozgalmak valamint a kisantant országok hírszerző szerveinek elhárítása. A hadtestek törzseiben pedig a felderítő-elhárító osztályok látták el ezt a feladatot.

Az elhárító alosztály alapvetően a katonai elhárítással foglalkozott. Munkája során szorosan együttműködött, a Magyar Királyi Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség illetékes szervezeteivel.

Összességében megállapítható, hogy az Osztrák-Magyar Monarchiában egyetlen felderítő szervezet működött ugyan a közös haderő részeként, azonban a közös külügyi szervezetben is folyt hírszerzés — nem utolsósorban a katonai attasék által — és a két társország azaz az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság rendvédelemért felelős tárcáinak a szervezeteiben is végeztek titkos információ szerzést. A közös minisztériumokhoz telepített jogkörök és költségvetési források lehetővé tették a hatékony és eredményes felderítő munkát.

A közös külügyminisztériumnál információs rendszer gyűjtötte, elemezte, értékelte a nagykövetségektől, konzulátusoktól, informátoroktól beérkező és a sajtótermékekben fellelhető információkat, melynek nyomán időben és hiteles mó-

don volt képes tájékoztatni a politikai és katonai döntéshozókat.

A közös hadügyminisztérium alárendeltségében létrehozott Evidenzbüro szűkös létszáma és költségvetése ellenére hatékonyan működött az Osztrák-Magyar Monarchia szolgálatában.

Az Osztrák-Magyar Monarchia mindkét társországának belügyminisztériumai kiépítették azt a fajta rendvédelmi információ szerző rendszert, amely hatékonyan volt képes fellépni a közrend és közbiztonság megteremtése és fenntartása érdekében.

Jegyzetek:

¹ Az információgyűjtés helyszínéeként Budát, Isztambul, Szófiát és Nándorfehérvárt határozta meg.

KEREKES

² PILCH. I.köt. 320.p.

³ PILCH: op.cit. I.köt. 321.p. ; HAJMA: 31.p.

⁴ PILCH: op.cit. I.köt. 323.p.

⁵ A Magyar Királyság területén levéllenőrzéssel foglalkozó részlegek működtek: Buda, Debrecen, Nagyszombat, Pest, Pozsony, Sopron, Temesvár, Zágráb.

DEÁK: Szigorúan ellenőrzött levelek. Az 1849. utáni politikai elit titkos postai megfigyelése. ; IDEM: Államrendőrség Magyarországon a Schmerlingi-provizórium időszakában.

⁶ TÁBORI: 14.p.

⁷ GALÁNTAI: 90.p.

⁸ 1867/XII.tc. ; Nr.146/1867.

⁹ PARÁDI: Felderítő szolgálat az Osztrák-Magyar Monarchiában. 32.p.

¹⁰ GALÁNTAI: 100-110.p.

¹¹ PILCH: op.cit. I.köt. 312.p.

¹² Így például egy KLEPSCH Eduard nevű százados 1875-ben került ilyen állásba Pétervárra s 1900-ig maradt ott, amikor mint altábornagyot nyugdíjazták.

¹³ *Anleitung zum Kundschafstdienste*. 2.p.

¹⁴ Közülük is kiemelkedett hatékonyságával lovag Gustav THOEMMEL vezérkari alezredes, aki Montenegróból küldött kitűnő és fontos híreket.

PILCH: op.cit. I.köt. 358-359.p.

¹⁵ Loc.cit. I.köt. 361.p.

¹⁶ Loc.cit. I.köt. 360.p.

¹⁷ Például Alfred REDL ezredes is 1899-1900 között Oroszországban tanult.

Loc.cit. I.köt. 323.p.

¹⁸ Loc.cit. I.köt. 324.p.

²⁰ Loc.cit. I.köt. 328-329.p.

²¹ HAJMA: op.cit. 36.p.

²² SZABÓ

²³ RESS

²⁴ gróf ANDRÁSSY Gyula (Oláhpatak, Gömör vármegye 1823. III. 8. – Volosca, Fiume közelében 1890. II. 18.)

főispán, honvéd ezredes és a debreceni kormány konstantinápolyi követe, in effigie felakasztották, szolgálaton kívüli lovassági tábornok.

- képviselőházi egyedüli alelnök (1865. XII. 20. – 1866. IV. 16.)

- képviselőházi első alelnök (1866. IV. 16. – 1867. IV. 8.)

- miniszterelnök (1867. II. 17. – 1871. XI. 14.)

- honvédelmi miniszter (1867. II. 20. – 1871. XI. 14.)

- nádorhelyettes (1867. VI. 4. – 1867. VI. 8.)

- közös külügyminiszter (1871. XI. 14. – 1879. X. 8.)

- közös pénzügyminiszter (1871. XI. 14. – 1872. I. 15. és 1876. VI. 11. – 1876. VII. 14.)

BÖLÖNY: 210.p.

²⁵ Ilyen személyek voltak: KLAPKA György és a lengyel Wladislaw GOLOMERSKI.

RESS: op.cit. 111.p.

²⁶ DEÁK: *Államrendőrség Magyarországon, 1849–1867.* Akadémiai doktori értekezés tézisei.

²⁷ PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása.

²⁸ A Magyar Királyi Határrendőrséget az 1903/VIII.tc. alapján 1906-ban hozták létre.

PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. ; 1903/VIII.tc. a határrendőrségről. ; 5692/1905.ME.r. ; 91 000/1905.BM.kr.

²⁹ - PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.

- 50 431/1891.BM.r.

³⁰ PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914.

³¹ PARÁDI: Az Evidenzbüro. 62-63.p.

³² báró WENCKHEIM Béla (Pest, 1811. II. 16. – Budapest, 1879. VII. 7.) megyei tisztviselő, alispán, főispán, István nádor ideiglenes főudvarmestere.

- belügyminiszter (1867. II. 19. – 1869. X. 21.)

- a király személye körüli miniszter (1871. V. 19. – 1879. VII. 7.)

- miniszterelnök (1875. III. 2. – 1875. X. 20.)

- belügyminiszter (1878. X. 11. – 1878. XII. 5.)

BÖLÖNY: op.cit. 301.p.

³³ PARÁDI: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. ; 1872/XXXVI.tc. ; 1881/XXI.tc. ; 1903/VIII.tc. ; 1916/XXXVII.tc.

³⁴ BORBÉLY — KAPY: I.köt. 15-17.p.

³⁵ 1878/V.tc.

³⁶ Az első detektívfőnök, báró SPLÉNYI Ödön (1842–1909) volt. Tanulmányait Székesfehérváron a Ciszterci Rend Főgimnázium végezte, majd a családi hagyományokat követve a 6. vértés ezred hadnagyaként (1859-60) részt vett az 1859-es olaszországi harcokban. 1861-1867 jogi tanulmányokat folytat Kecskeméten. A kiegyezés után, a magyar honvédség megszervezésekor ismét egyenruhát húz és 1872-76 között a Ludovika Akadémia tanára. 1885-től kerületi kapitány Budapesten, és első sikeresen végrehajtott feladata a májusban kezdődő országos kiállítás volt. Érdemei elismeréseként, megkapta a *Ferenc József –rend lovagkeresztjét*. A kitüntetés mellett szakmai elismerésként ideiglenes jelleggel detektívfelügyelőnek nevezték ki és megbízták a Detektív Osztály felállításával, amelynek azután négy évig vezetője is (1886-1890) volt. Magyarország hadba lépéséig 11 detektív főnök irányította a budapesti rendőrség detektív testületének munkáját.

- *A Budapesti Fő- és Székvárosi M. Kir. Rendőrség működése 1895.*
- BORBÉLY — KAPY: op.cit. 239-240.p.
- ³⁷ VÉCSEY
- ³⁸ MISKOLCZY: 155-156.p.
- ³⁹ CSAPÓ: 14.p.
- ⁴⁰ 1881/II.tc. ; 1881/III.tc.
- ⁴¹ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség.* 91-92.p.
- ⁴² SZUT-1912 (Titkos függelék.)
- ⁴³ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* 60-63.p.
- ⁴⁴ CZÉKUS
- ⁴⁵ PILCH: op.cit. II.köt. 314-320.p.
- ⁴⁶ Loc.cit.
- ⁴⁷ HORVÁTH: 35.p.
- ⁴⁸ ZEIDLER
- ⁴⁹ POKORNY
- ⁵⁰ BALOGH
- ⁵¹ WINKLER
- ⁵² BOKSAI
- ⁵³ Loc.cit.
- ⁵⁴ BODA
- ⁵⁵ SZTÓJAY Döme (Dimitrije STOJAKOVIĆ): 1902-ben, a pécsi hadapródiskola elvégzése után hadapród tiszthelyettessé avatták. Budapesten folytatta a katonai tanulmányokat, majd csapatszolgálat után, 1907-1910 között a bécsi Hadiakadémián tanult. Az első világháború utolsó két évében a hadsereg-főparancsnokság hírszerző osztályán a Balkán-csoport vezetője volt. A Tanácsköztársaság idején a Vörös Hadsereg Főparancsnoksága II. (hírszerző és kémelhárító) csoportját vezette, majd a magyar nemzeti hadsereg kémelhárító osztályán dolgozott mint vezérkari ezredes, majd tábornok. 1927-től katonai attasé volt Berlinben. 1933-ban a honvédelmi miniszterelnöki osztályának vezetője. 1935-ben altábornaggyá nevezték ki. 1936-1944 között Magyarország berlini követeként teljesített szolgálatot. 1944. III. 22. – 1944. VIII. 29. között miniszterelnök és külügyminiszter volt. 1946-ban a népbíróság mint háborús bűnöst halálra ítélte, és 1946. VIII. 22-én kivégezték.
- SZAKÁLY: 227-229.p.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK- KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- BOKSAI — BOKSAI Antal: *Egy repülőtiszt háborús élményei*. Budapest, 1938, Renaissance Kiadó. 140 p.
- BORBÉLY – KAPY — BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső (szerk.): *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. 594 p.
- BÖLÖNY — BÖLÖNY József: *Magyarország kormányai 1848-1975*. Budapest, 1978, Akadémia. 328 p. HU-ISBN 963 05 1242 v. /A Magyar Országos Levéltár Kiadványai, IV. – Levéltár- és történeti forrásdokumentumok, 2./ HU-ISSN 0441-4985.
- A Budapesti Fő- és Székvárosi M. Kir. Rendőrség működése 1895.* — *A Budapesti Fő- és Székvárosi M. Kir. Rendőrség működése 1895*. Budapest, 1896, Budapesti Fő- és Székvárosi Magyar Királyi Rendőrség. 274 p.
- CZÉKUS — CZÉKUS Zoltán: *Az 1914-18. évi világháború összefoglaló története*. Budapest, 1930, s.n. 236 p.
- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 186 p. HU-ISBN 963 90 7940 5. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.
- GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918*. Budapest, 1985, Kossuth. 387 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.
- HORVÁTH — HORVÁTH Csaba: *A magyar katonai felde-
rítés története a kezdetektől 1945-ig*. Budapest, 2008, Püedló Kiadó. 224 p. 978 963 94 7774 2.
- KEREKES — KEREKES Dóra: *Diplomaták és kémek Konstantinápolyban*. Budapest, 2010, 246 p. HU-ISBN 978 963 23 6280 9. /Múltidéző-
zsebkönyvtár./ HU-ISSN 1789-0306.

- MISKOLCZY — MISKOLCZY László: *Előzetes eljárás bűnügyekben a közigazgatási hatóság számára*. Budapest, 1901, Atheneum. 239 p.
- PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945*. Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.
- PILCH — PILCH Jenő: *A hírszerzés és kémkedés története*. Budapest, 1936, Franklin. I.köt. 366 p., II.köt. 402 p., III.köt. 386 p.
- POKORNY — POKORNY Hermann: *Emlékeim, a láthatatlan hírszerző*. Budapest – Kalocsa, 2000, Petit Reál – Kaloprint. 168 p. HU-ISBN 963 92 6703 1. /Hadtörténeti levéltári kiadványok./ HU-ISSN 1417-9598.
- SZAKÁLY — SZAKÁLY Sándor: *A 2. vkf. osztály. Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918-1945*. Budapest, 2015, Magyar Napló – Veritas Történetkutató Intézet. 271 p. HU-ISBN 978 615 54 6526 0.
- TÁBORI — TÁBORI Kornél: *Titkosrendőrség és Kamarilla. Akták-adatok a bécsi titkos udvari és rendőrségi levéltárból*. Budapest, 1921, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. 288 p.
- VÉCSEY — VÉCSEY Leó (szerk.): *A 40 éves budapesti detektív testület jubiláris albuma 1886-1926*. Budapest, 1927, A Magyar Királyi Államrendőrség Detektívtestületének Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete. 320 p.
- WINKLER — WINKLER László: *A magyar repülőtechnika 50 éve (1916-1966). Technikatörténeti Szemle, IV.évf. (1965-1967) 1-2.sz. 145-172.p.* HU-ISSN 0497-256X.
- TANKÖNYVEK**
- HAJMA — HAJMA Lajos: *A katonai felderítés és hírszerzés története*. Budapest, 2001, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. 52 p. HU-ISBN —

TANULMÁNYOK

BALOGH

- BALOGH Péter: A magyar rádiófelderítés története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf. (2013) 31-32-33-34.sz. 15-26.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2013. október 4-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A magyar rendvédelem, légiközlekedés, felderítés a XIX-XX. században” című XXVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

BODA

- BODA József: A magyar katonai ejtőernyőzés 75 éve. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf. (2013) 31-32-33-34.sz. 27-40.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2013. október 4-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A magyar rendvédelem, légiközlekedés, felderítés a XIX-XX. században” című XXVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

DEÁK: Szigorúan ellenőrzött levelek. Az 1849. utáni politikai elit titkos postai megfigyelése.

- DEÁK Ágnes: Szigorúan ellenőrzött levelek. Az 1849. utáni politikai elit titkos postai megfigyelése. *Múlt-kor*, II.évf. (2011) tavasz. 53-56.p. HU-ISSN 2061-3563.

DEÁK: Államrendőrség Magyarországon a Schmerlingi-provizórium időszakában.

- DEÁK Ágnes: Államrendőrség Magyarországon a Schmerlingi-provizórium időszakában. *Századok*, CXLII.évf. (2008) 3.sz. 727-771.p. HU-ISSN 0039-8098.

PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása.

- PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10. sz. 44-51.p. HU-ISSN 0133-6738.

PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914.

- PARÁDI József: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CL.évf. (1986) 3.sz. 541-570.p. HU-ISSN 0017-6540.

- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIII.évf. (1988) 1.sz. 56-92.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIV.évf. (1989) 2.sz. 177-196.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. — PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 13.sz. 97-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2000. március 19-én, Párizsban hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közbiztonság közös európai örökségünk” című XIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az Evidenzbüro. — PARÁDI József: Az Evidenzbüro. 51-72.p. In BODA József — PARÁDI József et al. (szerk.): *A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei*. Budapest, 2014² (Javított, bővített és átdolgozott kiadás.) Nemzetbiztonsági Szakszolgálat – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 399 p. HU-ISBN 978 963 89 8280 3.
- PARÁDI: Felderítő szolgálat az Osztrák-Magyar Monarchiában. — PARÁDI József: Felderítő szolgálat az Osztrák-Magyar Monarchiában. 27-49.p. In BODA József — PARÁDI József — REGÉNYI Kund Miklós (szerk.): *1872 Felderítő-szolgálati utasítás, Anleitung zum Kunschaftsdienste*. Budapest, 2014, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 441 p. HU-ISBN 978 963 89 8284 1. /A magyar rendvédelem-történet hagyatéka, 1./ HU-ISSN 2061-4728.

- RESS — RESS Imre: A kormányzati hírszolgálat átalakulása az Osztrák-Magyar Monarchiában a kiegyezés után 1867-1873. 93-124.p. In CSÓKA Ferenc (szerk.): *Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és a titkos adatgyűjtés világából 1785-2011.* Budapest, 2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. 497 p. HU-ISBN 978 963 08 3211 3.
- ZEIDLER — ZEIDLER Sándor; POKORNY Hermann kitüntetései és ami mögötte van. 73-124.p. In BODA József — PARÁDI József et al. (szerk.): *A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei.* Budapest, 2014² (Javított, bővített és átdolgozott kiadás.) Nemzetbiztonsági Szakszolgálat – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 399 p. HU-ISBN 978 963 89 8280 3.

SZABÁLYZATOK

- Anleitung zum Kund-schafhtsdienste.* — *Anleitung zum Kundschafhtsdienste.* [Felde-ritő-szolgálati utasítás.] Bécs, 1872, Aus der Kaiserlich – Königlichen Hof und Staatsdruckerei. [Császári és Királyi Udvari és Állami Nyomdából] 92 p.
- SZUT-1912 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség szá-mára.* Budapest, 1912, Várnay és Fia Municipia Kiadóhivatala. 384 p.

KÉZIRATOK

- DEÁK: *Államrendőrség Magyarországon, 1849–1867.* — DEÁK Ágnes: *Államrendőrség Magyarországon, 1849–1867.* Akadémiai doktori értekezés. (MTA) Kézirat. Budapest, 2013.
- PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985. 60-63.p.

JOGSZABÁLYOK

- 1867/XII.tc. — 1867/XII.tc. a Magyar Korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.
- Nr.146/1867. — Nr.146/1867. Gesetz vom 21. Dezember 1867. 401-406.p. Betreffend die allen Län-

- dern der österreichischen Monarchie gemeinsamen Angelegenheiten und die Art ihrer Behandlung.
- 1872/XXXVI.tc. — 1872/XXXVI.tc. Budapest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.
- 1878/V.tc. — 1878/V.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről.
- 1881/II.tc. — 1881/II.tc. a csendőrség legénységi állományának a kiegészítéséről.
- 1881/III.tc. — 1881/III.tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1881/XXI.tc. — 1881/XXI.tc. a Budapest-fővárosi rendőrségről.
- 1903/VIII.tc. — 1903/VIII.tc. a határrendőrségről.
- 1916/XXXVII.tc. — 1916/XXXVII.tc. a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrségről.
- 1903/VIII.tc. — 1903/VIII.tc. a határrendőrségről.
- 50 431/1891.BM.r. — 50 431/1891.BM.r. a m. kir. belügyministernek 50.431. szám alatt I. Besztercze-Naszód, II. Maros-Torda, III. Csik, IV. Háromszék, V. Brassó, VI. Fogaras, VII. Szeben, VIII. Hunyad és IX. Krassó-Szörény vármegye közönségéhez intézett rendelete, az 1888. évi XIV. törvénycikkkel beczikkelyezett magyaromán határegyezmény alapján kiadott határőrizeti utasítás tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, XXV.évf. (1891) I.füzet. 877-902.p.
- 5692/1905.ME.r. — 5692/1905.ME.r. a határrendőrségről szóló 1903/VIII.tc. életbe léptetéséről.
Magyarországi rendeletek Tára, XXXIX.évf. (1905) I.füzet. 1455.p.
- 91 000/1905.BM.kr. — 91 000/1905.BM.kr. valamennyi törvényhatósághoz Fiume város kivételével a határrendőrségről szóló 1903/VIII.tc. életbe léptetésének a végrehajtásáról.
Magyarországi rendeletek Tára, XXXIX.évf. (1905) I.füzet. 1455-1541.p.

VILÁGHÁLÓS HIVATKOZÁSOK

SZABÓ

- SZABÓ Béla: Légierő az I. világháborúban, az Osztrák-Magyar Monarchia léggáró csapatai.

Világhálón:

<http://portal.zmne.hu/download/bjkmk/bsz/bszemle2010/3/01.pdf>